

**RUS ARŞİV BELGELERİNE GÖRE, BALKAN SAVAŞLARINA TEPKİ OLARAK
TATAR KAMUOYUNUN SAVAŞ MAĞDURU OSMANLI ASKERLERİNE VE
HALKINA YARDIM TEŞEBBÜSLERİ**

Alper ALP*

ÖZET

Bu makalede Rusya Türkleri'nin her alanda öncüsü olan Tatarlar'ın Balkan savaşları sırasında Osmanlı ordusunun yaralı ve hasta askerleri ile yardıma muhtaç duruma düşmüş sivil halkı için giriştiği bağış faaliyetleri ve bu süreçte karşılaştıkları güçlükler ele alınmıştır. Osmanlı Devleti'ne yönelik duyarlılığının daha önceki devirlerde de Tatar kamuoyunda var olduğunu gösteren örnekler yer verilmiştir. Bağış toplanmasını mümkün kılan çözüm yoluna Osmanlı Devleti'nin Petersburg Büyükelçisinin teklifi ile ulaşıldığı vurgulanmıştır. Osmanlı Devleti'nin Rusya'daki Novorossiyski, Sivastopol, Petersburg, Bakü, Rostov, Batum, Tiflis, Odesa, Moskova konsolosluklarının bu yardım faaliyetlerinde öne çıkan yerler olduğu tespiti yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Balkan Savaşları, Tatar Kamuoyu, Kızılay Cemiyeti, Osmanlı Devleti, Rusya

**AN EXAMINATION OF RUSSIAN ARCHIVE DOCUMENTS ABOUT
TATARS' SUPPRTS TO OTTOMAN SOLDIERS AND PEOPLE DURING THE
BALKAN WARS**

ABSTRACT

This article covers the donations made by the Tatars, the all-around leaders of Russia Turks, to the injured and sick soldiers of the Ottoman army fighting the Balkan Wars, the civilian population that became needy during the wartime, and the difficulties they faced within this process. Instances that demonstrate the presence of the sensitivity of the Tatar public opinion towards the Ottoman State even at earlier periods were included. It is emphasized that the solution enabling the collecting of donations was reached with the suggestion of the Petersburg Ambassador of the Ottoman State. It was determined that the Ottoman Consulates in Russia, particularly the Consulates in Novorossiysk, Sevastopol, Petersburg, Baku, Rostov, Batumi, Tbilisi, Odessa and Moscow were prominent in these aid activities.

Keywords: Balkan Wars, Tatar Public Opinion, Red Crescent Society, Ottoman State, Russia

---

* Gazi Üniversitesi

GİRİŞ

Tatar Kamuoyunda Daha Önceki Devirlere Ait Yardım Teşebbüsleri

Osmanlı Devleti Balkanlar'daki karmaşık yapı sebebiyle 1878 sonrasında çok sıkıntılı devreler yaşamıştır. Bunda Rusya'nın bölgede ve özellikle Balkan Slavları üzerinde artan ağırlığı önemli bir yere sahiptir. Rusya'nın onları her koşulda destekler bir politika izlemesi ve bunun iç kamuoyu tarafından da desteklenmesi Osmanlı devleti için önemli bir sorun teşkil ettiği gibi Rusya açısından da birtakım farklı sonuçlar doğurmuştur. Çünkü Rusya hâkim unsur itibarıyla bir Slav devleti olmakla birlikte hâkimiyeti altında milyonlarca Müslüman Türk'ün yaşadığı bir imparatorluktu. Böyle bir yapıya sahip olan Rusya'nın Osmanlı Devleti aleyhine Slavlar'a ağırlık veren bir dış politika izlemesi imparatorluğun Müslüman ahali arasında rahatsızlık oluşturmuştur. Tatarların bu hassasiyeti Rus hükümetini tedirgin etmiş ve bu rahatsızlığın somut desteğe dönüşme ihtimalini engelleme konusunda özel çaba harcamaya sevk etmiştir.

Tatarların Osmanlı Devleti'ni maddi vasıtalarla destekleme arzusunda olduklarına dair ilk söylentiler 1896 yılında yayılmaya başlamış ve Rus hükümet çevrelerini meşgul etmiştir. Böyle bir ihtimal karşısında Rus yetkililer bu tür bir faaliyete izin verilemeyeceği kararında birleşirken oldukça çarpıcı gerekçeler ortaya koymuşlardır. Mevcut kanunlarda gönüllü yardımların yasaklanması ile ilgili hükümler bulunmamasıyla birlikte bu türden faaliyetlere izni ancak Çar'ın verebileceği gibi meseleyi yetki açısından değerlendiren hükümler bulunmaktadır. Rusya'nın ekonomik hayatı çerçevesinde tebaasına ait maddi birikimin karşılıksız olarak yurt dışına çıkmasının sakıncalı olduğu ifade edilmiştir. Ancak bundan sonra belirtilen siyasî sakıncalar hakkındaki değerlendirmeler çok dikkat çekicidir. Örneğin bu yardım faaliyetlerine pratikte mollaların Rusya Müslümanları ile Türkiye arasındaki manevi bağları güçlendirmeye yönelik hararetli nasihatleri eşlik edeceği endişesi dile getirilmiştir. Bu konudaki en önemli değerlendirme; *"Türklerin Avrupa'daki hâkimiyetinin sona erdirilmesi doğrultusunda ilerlemenin Türkiye'den Yunanistan, Romanya, Sırbistan, Karadağ ve Bulgaristan'ı koparan Rusya'nın değil Türkiye'ye karşı haçlı seferlerine girişmiş hemen bütün batı devletlerinin ezeli vazifelerinden biri olduğu"* ifadesidir¹.

Bir başka faaliyet de 1910 yılında gündeme gelmiştir. Bu defa konu Osmanlı donanması yararına maddi yardım toplamak olmuştur. Böyle bir yardım faaliyetine de Rus hükümetinin izin veremeyeceği belirtilmiştir. Gerek ilk teşebbüs veya söylenti sırasında gerekse 1910 yılındaki bu teşebbüs sırasında Rusya'daki müftülükler ve Kafkasya Genel Valisi uyarılmış, söz konusu faaliyetlerin başlatılmasına karşı gerekli tedbirleri almaları talimatı verilmiştir². Dolayısıyla Rus Hükümeti Rusya Türkleri ile Osmanlı Devleti arasındaki ilişkilerin çok

¹ RGİA, F.821, Op.8, D.633, L.1-3 ob.

² RGİA, F.821, Op.8, D.633, L.38-42.

boyutlu hale gelmesinden ve sıcak bir safhaya erişmesinden endişe ediyordu. Balkan Savaşları sırasında da Rusya'nın bu endişesi kuvvetlenerek devam etmiştir.

A) Balkan Savaşları Karşısında Rusya Kamuoyunun Tavrı

Bulgaristan ile Sırbistan'ın Mart 1912'de antlaşmaya varmasıyla Balkan Devletleri'nin Osmanlı Devletine karşı ittifak oluşmaya başlamıştır. Mayıs 1912'de Bulgaristan Yunanistan'ı da ittifaka çekmeyi başarmış, Ağustos ayında Karadağ müttefikler arasındaki yerini almıştır. 8 Kasım'da Karadağ'ın Osmanlı mevzilerine hücumuyla başlayan çatışmalar 17 Kasım 1912'de Balkan müttefikleri ile Osmanlı Devleti arasında genel bir savaş halini aldı³.

I. Balkan Savaşının hiç beklenmedik bir şekilde Osmanlı ordusu için tam bir bozgun halini almasının uluslar arası alanda geniş yankıları oldu. Rusya kamuoyunda da bu beklenmedik yenilgi farklı tepkiler doğurmuştur. Rus basını, aydınları, siyasetçileri Balkan müttefiklerinin savaştaki başarılarını sevinçle karşılıyordu. Savaş mağduru Balkan Slavları için bir yandan yardım faaliyetleri de başlatılmış ve Rus Kızılhaçı bunda etkin bir rol oynamıştır. Bazı gazeteler Balkan Savaşını haç ile hilalin mücadelesi olarak takdim ediyor ve mesele Panslavizm boyutuyla olduğu kadar Ortodoksluk boyutu ile de Rus kamuoyu tarafından sahipleniliyordu. Özellikle Novoe Vrema, Ruskoe Slovo gibi gazeteler Balkan savaşları ile ilgili gelişmeleri tam bir panslavist bakış açısıyla yansıtmaktaydılar⁴. Bu yayın tarzı Tatarların okumuş yazmış, Rusça bilen kesimleri tarafından takip ediliyor ve zaman zaman protesto ediliyordu⁵.

Rus kamuoyunun Balkan Slavlarını hararetle desteklemesi imparatorluğun Müslüman Türk tebaasını rahatsız etmiş ve onlar da Osmanlı Devleti'ni destekler bir tutum içerisine girmeye başlamışlardır. Savaşa dair gelişmeler Tanin ve İkdam, Tercüman-ı Hakikat⁶ gibi Rusya'da okunmakta olan Osmanlı gazetelerinin yanı sıra Rusya Türk basınının belli başlı gazeteleri olan Tercüman, Vakıf, Yıldız gazetelerinde ayrıntılı olarak ele alınmaktaydı. Vakıf Gazetesi

---

³ Richard C. Hall, Balkan Savaşları 1912-1913 I. Dünya Savaşının Provası, İstanbul-2003, s.15-20.

⁴ NART, F.1, Op.4, D.4754, L.239. Rus basın organlarından Kievskaya Misl gazetesi için Balkan Savaşlarını yakından takip etmek üzere, kısa zaman sonra Bolşevik devriminin liderleri arasında yer alacak olan, Lev Troçki görevlendirilmiştir. Bkz. Lev Troçki, Balkan Savaşları, Çev:Tansel Güney, İstanbul-2002.

⁵ NART, F.199, Op.1, D.923, 64 ob.

⁶ Bu gazeteler Rusya Polis idaresi tarafından Rusya Müslümanlarını kışkırtan yayın organları olarak vasıflandırılıyor ve bunların Rusya İmparatorluğu içinde okunmasına son derece dikkatli incelemelerden sonra izin verilmesi gerektiği ifade ediliyordu. Bkz. NART, F.420, Op.1, D.197, L.16, F.420, Op.1, D.204, L.1.

adına Fatih Kerimî savaşıla ilgili gelişmeleri takip etmek üzere 9 Kasım 1912'de İstanbul'a gelmiş ve dört aylık bir süre zarfında Osmanlı Devleti'nin merkezinde gelişmeleri yakından takip etmiştir⁷. Daha sonra Yıldız gazetesi tarafından da Ali Asgar Kamal yine savaşıla ilgili gelişmeler hakkında doğrudan bilgiler edinmesi için İstanbul'a gönderilmiştir⁸. Bütün bunlarla Rusya Türkleri savaş ile ilgili bilgileri ilk anlardan itibaren geniş ölçüde öğrenme imkânına sahip olmuşlar, böylelikle savaşıla ilgili gelişmelere geniş tabanlı duyarlılık göstermişlerdir. Balkanlar'da yaşayan Müslüman ahalinin maruz kaldığı olayların bu duyarlılıkta büyük payı vardır. Karadağlı, Bulgar, Sırp ve Yunan ordu birlikleri önlerine çıkan Müslüman yerleşim yerlerini yakıp yıkıyor, köy ve kasaba ahalisini vahşice öldürüyorlardı. Henüz Balkan müttefiklerinin gazabına uğramayan bölgedeki Türk ahali yaşananları iştince göç etmeye başlamışlar, ancak bu insanlar göç yolunda zaman zaman katliamlara uğramışlardır. Balkan savaşları sırasında yaklaşık 630 bin Müslüman sivil hayatını kaybetmiştir. Göç ederek mutlak bir katliamdan kurtulanlar ise açlık, soğuk ve salgın hastalık tehditleriyle karşı karşıya kalmışlardır⁹.

B) Tatar Türkleri'nin Yardım Faaliyetlerine Başlama Teşebbüsleri ve Rus Makamlarının Buna Bakış Açısı

Balkan Savaşı sebebiyle yardıma muhtaç duruma düşen Osmanlı askerlerine ve sivil halka yardım teşebbüsleri, bağış toplama isteklerinin ilk görüldüğü yerlerden biri Orenburg'tur. 1912 Ekim-Kasım aylarında Orenburg'taki Müslüman ahalinin önde gelenleri vilayet valisine ve İçişleri Bakanına yaralı Osmanlı askerleri ve savaş mağduru Osmanlı vatandaşları yararına bağış toplamak için izin istemişlerdir. Bu türden bir bağış kampanyası reddedilince Kızılay yarına olmak üzere bağış toplama talebi yenilenmiş, bu da mümkün olmazsa toplanan yardım paralarının Rus diplomatik misyonu tarafından ilgili yerlere ulaştırılmasının da benimseneceği belirtilmiştir. Ancak bütün bu girişimler ve öneriler başlangıçta olumsuz karşılanmıştır. Benzer bağış toplama faaliyetleri için Tiflis, Bakü, Kırım, Kazan, İrkutsk, Vyatka ve Tobolsk'ta girişimlerde bulunulmuştur.

Rusya İçişleri Bakanlığı bütün bu müracaatları, sonuç itibariyle reddetmesine rağmen, dikkatle inceleme ihtiyacı hissetmiştir. Özellikle Kızılay Cemiyeti hakkında bilgi için İçişleri Bakanlığı Rusya Kızılhaç cemiyetine başvurmuştur. Kızılhaç Cemiyeti, Türk Kızılayının faaliyetlerinde son derece güvenilir, Hıristiyan devletlerin Kızılhaç cemiyetleri ile münasebetlerinde güven veren, saygıyı hak eden bir kuruluş olduğunu belirtmiş; dolayısıyla imparatorluğun Müs-

⁷ Fatih Kerimi, İstanbul Mektupları, Yay. Haz. , Fazıl Gökçek, İstanbul-2001, s.1.

⁸ NART, F.1, Op.4, D.6978, L.73,

⁹ Justin McCarthy, Osmanlı'ya Veda *İmparatorluk Çökerken Osmanlı Halkları*, Çev: Mehmet Tuncel, İstanbul-2008, s.174-176.

lüman ahali arasında bu cemiyet yararına bağış toplanmasına herhangi bir itiraz olamayacağını iletmiştir. Ancak Kızılhaç Cemiyetinin nizamnamesi doğrultusunda herhangi bir din ve milliyet ayrımı olmaksızın bütün yaralı ve hasta askerlere yardım ettiği, bu sebeple söz konusu bağışların Kızılhaç'a da yapılabilceği görüşünü dile getirmiştir¹⁰.

Tatarlar başta olmak üzere Rusya Türkleri'nin bağış toplama konusunda ısrarlı talepleri üzerine sürece Dışişleri Bakanlığı da dâhil olmuştur. Çünkü Rusya Müslümanlarının önerilerinden biri de yardımları Rus diplomatik misyonları ile ilgili yere ulaştırmaktı. Rusya Dışişleri Bakanı Sazanov, böyle bir durumda sözü geçen faaliyetin herhangi bir politik renk taşımayıp tam bir hayırseverlik karakterini alacağı, dahası imparatorlukta savaş mağduru Hıristiyanlara yardım toplamaya izin verilirken Müslümanlara savaşta mağdur olan din kardeşlerine yardım toplamayı yasaklamak için yeterli dayanak bulunamayabileceği kanaatinde idi. Paranın teslim edilmesinde Büyükelçiliğin devreye girmesi sayesinde yardımın hedeflenen amaca uygun olarak yönlendirilmesinin de garanti altına alınmış olacağı düşüncesindeydi. İçişleri Bakanlığı Rusya'da Kızılay veya savaş mağduru Türkler yararına yardım toplanmasının mümkün olduğuna karar verirse İstanbul'daki Rus Büyükelçiliğine gerekli yetkiyi vermekte tereddüt etmeyeceğini ifade etmiştir.

Dışişleri Bakanlığının bağış toplanması konusunda bu olumlu yaklaşımı üzerine, gerekli izin verildiği takdirde söz konusu yardım faaliyetinin çerçevesi belirlenmiş, bu bağışlar toplanırken dikkat edilmesi gereken hususlar da ortaya konulmuştur. Buna göre : *"Yardım toplama konusunda panislamizm veya benzeri bir görüşe mensubiyeti hakkında en ufak bir şüphe olmayan kişilere izin verilebilir. Yardımlar uyezd yönetimi veya emniyet müdürlüğünün damgasını taşıyan makbuzlar karşılığında toplanacaktır. İbadetlerden sonra yardımların toplanması polis temsilcisi, imam ve mahallenin yetkili kıldığı iki şahidin huzurunda ve yardım toplanması sonucunda polis memurlarının imzalayacağı tutanağın hazırlanması ile mümkün olabilecektir. Yardım faaliyetleri resmi olarak savaşın bittiği açıklandığı anda durdurulacaktır. Toplanan yardım miktarı kesilen makbuzlarla birlikte valiye bildirilecektir. Valiler yardım paralarını makbuz karşılığında teslim aldıktan sonra Dışişleri bakanlığı tarafından bildirilecek adrese göndereceklerdir. Yardımları toplayanlara bu hükümlerin dışına çıktıkları takdirde verilen iznin iptal edilebileceği ve buna sebep olanların mahkemeye sevk edilecekleri uyarısı da yapılmalıdır. Çeşitli gereksinimler doğrultusunda yerel şartlara bağlı olarak yardım faaliyetlerinin kötüye kullanılmasını ve istenmeyen propagandaların yapılmasını engellemek amacıyla bu kuralları genişletme hakkı valilere tanınmıştır. Bütün bunların haricinde polis memurları yardımların toplanmasına panislamist karakter taşıyan konuşma, nutuk ve*

¹⁰ RGİA, F.821, Op.133, D.587, L.31

bildirilerin eşlik etmemesi konusunda itinalı bir gözetim yapmak zorundadırlar.”¹¹

İçişleri Bakanlığı tarafından belirlenen bu tedbirlerin alınmasına gerek kalmamış çünkü bağış toplanması konusunda farklı bir çözüm yoluna gidilmiştir. Rusya Dışişleri Bakanlığı'nın yukarıda bahsi geçen olumlu tavrı üzerine Osmanlı Devleti'nin Rusya Büyükelçisi Turhan Paşa'nın girişimi Rusya Müslümanları'nın istedikleri tarzda bir iznin çıkmasını sağlayan önemli gelişmelerden biri olmuştur. Turhan Paşa Osmanlı Hükümetinin talimatı doğrultusunda Dışişleri Bakanı Sazanov'a başvurarak Rusya'daki Türk konsolosluklarının yerleşkelerinde Kızılay'ın ihtiyaçları için bağış toplanmasına ve yerel gazetelerde bu faaliyeti duyuracak ilanlar yayınlanmasına izin verilmesi ricasında bulunmuştur¹². Sazanov, Turhan Paşa'nın bu talebini destekleyerek 26 Kasım 1912 tarihinde İçişleri Bakanlığında gerekli iznin verilmesini istemiştir. Beklenen izin 29 Kasım'da İçişleri Bakanı tarafından verilmiştir¹³. İlgili talimat 5 Aralık 1912'de Osmanlı Konsolosluklarının bulunduğu Petersburg, Moskova, Tiflis, Bakü, Kerç, Odessa, Nikolayevskiy, Rostov na-Donu, Hersonskiy, Tavriçeskiy, Yekaterinaslavskiy ve Primorskiy vilayetleri valilerine gönderilmiştir¹⁴. Tatarlar'ın bağış toplamak için yürüttükleri mücadele böylelikle başarıyla sonuçlanmıştır.

C) Bağış ve Yardım Faaliyetleri

Rusya Türkleri'nin yardım izni aldıkları Kızılay Cemiyeti tarafından 25 Ekim 1912'de genel kongre yapılarak Balkan Savaşı sırasında cemiyete düşecek görevlerin neler olabileceği görüşülmüştür. Cemiyet faaliyetleri için halktan yardım toplanması ve hükümetten tahsisat istenmesi gibi konular üzerinde

¹¹ Bütün bu olumlu tavırlara rağmen Rusya hükümeti ihtiyatı elden bırakmamış, Türkistan, Sırderya, Semerkand, Fergana, Yedisu, Zakaspiy vilayetlerinin yöneticilerine, Buhara ve Amuderya siyasî ajanlarına gönderilen talimatta Balkan Savaşları sebebiyle yerli halk arasında çıkabilecek kaynaşmalara karşı dikkatli olunması gerektiği belirtilmiş, Türk vatandaşlarının bu bölgelere sokulmasına karşı tedbirler alınması talimatı verilmiştir.

¹² RGİA, F.821, Op.133, D.587, L.52-52 ob.

¹³ RGİA, F.821, Op.133, D.587, L.53-53 ob.

¹⁴ RGİA, F.821, Op.133, D.587, L.58-58ob. Rusya Türklerinin ve Tatarların yardım faaliyetlerinin Kızılay'a yönlendirilmesi süreci Emin Özdemir'in konu ile ilgili çalışmasında yer almamaktadır. Oysa bu süreç en az yardımlar kadar önemlidir. Zira böyle bir çözüm yolu bulunmasaydı, Rusya Türkleri'nin Balkan Savaşları sırasında savaş mağduru Osmanlı askerlerine ve vatandaşlarına yardımı çalışmamızda zikredilen sebeplerle mümkün olmayacaktı. Bkz. Emin Özdemir, "Rusya Türklerinin Balkan Savaşlarına Tepkileri ve Osmanlı'ya Maddi Manevi Katkıları", Türk Dünyası Araştırmaları, S:198, s.27-49.

durulmuştur. Edirne ve Selanik'in düşmesinden sonra 9 Aralık 1912'de bir kongre daha yapılmış ve tahminlerin üzerinde gerçekleşen kayıplar ve çok sayıdaki göçmenlerin ihtiyaçları sebebi ile düşünülen tahsisatların artırılması yönünde çareler araştırılmıştır¹⁵. Böyle bir durumda iken Kızılay Cemiyeti için Rusya Türkleri'nin yardımları daha anlamlı bir hale gelmiştir.

İlk yardımlardan biri İrkutsk'ta gerçekleşmiştir. İrkutsk Valisi 8 Aralık 1912 tarihli yazısında Din İşleri Bölümü Müdürünün genelgesine dayanarak İrkutsk mollasına yardım toplama izni verdiğini ve bu faaliyet neticesinde toplanan 3256 rublenin 17 Kasım'da Rus-Çin bankasının İrkutsk şubesi vasıtasıyla Petersburg'daki Türk elçisi Turhan Paşa adına gönderildiğini belirtmiştir¹⁶. Türk Büyükelçisi Turhan Paşa İrkutsk imamı Ubeydullah Abdurreşidov'a din kardeşleri ve Kızılay yararına topladığı yardım için telgrafla teşekkür etmiştir¹⁷.

Rusya İmparatorluğunun başta Osmanlı konsolosluklarının bulunduğu vilayetler olmak üzere birçok bölgesinden nakdi yardımlar Kızılay'a gönderilmiştir. Novorossiyski, Sivastopol, Petersburg, Bakü, Rostov, Batum, Tiflis, Odesa, Moskova gibi konsolosluk merkezi olan şehirlerden önemli miktarlarda para yardımı Kızılay Cemiyetine ulaştırılmıştır¹⁸. Bu yardımların toplamı Kızılay Cemiyeti hesaplarına göre yaklaşık 1.660.000 kuruştur¹⁹.

Maddi yardımların yanı sıra hastabakıcılık gibi hizmetleri görmek üzere İstanbul'a gelen Tatar hanımefendiler de zikredilmelidir²⁰. Meryem Rahmet Pataşov ile beraberindeki üç hemşire İstanbul'da Kadırga hastanesinde yaralı Osmanlı askerlerine beş ay boyunca hizmet etmişlerdir²¹.

¹⁵ Zekeriya Türkmen, "Balkan Savaşlarında Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin Osmanlı Ordusuna Yönelik Sağlık Hizmetleri" , *Bellekten*, C. LXVIII , S.252, 2004, s.495-496. Türkmen, bu makalesinde Mısır ve Hindistan Müslümanlarının yardımlarına yer verirken, kaynak olarak sıklıkla kullandığı Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti Salnamesinde genişçe sayılabilecek bir yer tutan Rusya Türkleri'nin yardımlarına değinmemiştir.

¹⁶ RGİA, F.821, Op.133, D.587, L. 70.

¹⁷ RGİA, F.821, Op.133, D.587, L.81-81 ob.

¹⁸ RGİA, F.821, Op.133, D.587, L.60. Tatar kamuoyunun yanı sıra Balkan Savaşı'nın yol açtığı facialara kayıtsız kalmayan bir başka bölgede Güney Kafkasya'dır. Bakülü tüccarlardan Yusuf Dadaşov 20 bin ruble bağışta bulunmuştur. Bakü'den 56 rublelik bağış toplanmış ve Osmanlı Devleti'nin Bakü Konsolosluğuna teslim edilmiştir. Batum ve Zakatala'da da bazı bağış toplama girişimleri olmuştur. Azerbaycan Siyasi Senetler Arşivi, F.276, S.8, S.H. 425, L.21-22.

¹⁹ Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti Salnamesi 1329-1331, İstanbul-? , s.388-393.

²⁰ NART, F.199, Op.1, D.923, L.70 ob.

²¹ İsmail Türkoğlu , "Balkan Savaşları Sırasında Bir Tatar Hemşirenin İstanbul Hatıraları" , İstanbul Araştırmaları, S:6, 1998, s.179.

Kızılay Cemiyetine Osmanlı konsoloslukları vasıtasıyla yardım toplanması kararına varılmış olmasına rağmen Rus hükümeti ve memurları bu kapsamdaki faaliyetleri sıkı denetime tabii tutmaktaydılar. Osmanlı konsolosluklarının dışında yardım toplanmasına müsaade alma çabaları engellenmekteydi. Kazan vilayetinde bu türden pek çok girişimler durdurulmuştur. Ancak alınan bütün tedbirlere rağmen vilayet yetkilileri gizli bir şekilde Kazan Tatarlarının Osmanlı yaralı ve hastaları için yardım toplama ihtimali olabileceğini de göz önünde bulundurmıştır²². Dönemin meşhur gazeteci ve yazarlarından Fatih Emirhan Kızılay Cemiyeti yararına izinsiz bağış toplama suçlamasıyla gözaltına alınmış, ancak ihbarın asılsız olduğu soruşturma sonucunda ortaya çıkınca serbest bırakılmıştır²³.

Ahmet Müftüzade, Mustafa Kıpçak ve diğer bir kısım Müslüman Tatar Akmescit'te fakir, hasta ve yaralı Türkler için yardım toplamak amacıyla izin istemişlerdir. Tavriçeskiy Valisi Rus elçiliği üzerinden olmak şartıyla izin vermekten yana tavır koymuş ancak İçişleri Bakanlığı bu konuda Osmanlı konsolosluklarına yetki verildiği ve yardımların buraya yönlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir²⁴. Sivastopol Valisi 19 Aralık 1912 tarihli yazısında Dinişleri Bölümü Müdürlüğüne Sivastopol Türk konsolosunun Kızılay yararına yardım toplama talebini bu türden yardımları ancak kendi makamında gönüllülerden toplayabileceğini belirterek reddettiğini iletmiştir²⁵. Vyatka vilayeti Malmış uyezdinde Simbirskli Sıbgatullah Veliyullin Ahmedov arkadaşlarıyla birlikte halkı Türkiye'ye maddi yardımda bulunmaya çağırmıştır. Söz konusu kişilerin 1912 Aralık ayında tutuklanmalarıyla yardım faaliyeti sona ermiştir²⁶.

SONUÇ

Balkan Savaşları Osmanlı Devleti için ağır toprak ve prestij kayıplarına sebep olmuş bir mücadeledir. Rusya'nın yoğun desteği ile Osmanlı Devletine karşı harekete geçen Balkan müttefikleri karşısında alınan yenilgiler sadece devleti ve orduyu zor durumda bırakmakla kalmamış, bölgedeki Müslüman sivil halk da büyük zorluklarla, katliam ve sürgünlerle mücadele etmiştir. Savaşın bu beklenmedik sonuçlarının en karmaşık şekildeki yansımalarından biri Rusya'da

---

²² NART, F.1, Op.4, D.4754, L.277 ob.-278. Kazan vilayetine bağlı Mamadiş ve Laişevskiy uyezdlerinde yaşayan Tatar ahalinin Balkan Savaşında Osmanlı Devletinin yenilgi haberlerinden derin bir teessüre kapıldığı da çarlık güvenlik birimleri tarafından rapor edilen gelişmeler arasında yerini almıştır. Bkz. NART, F.1, Op.4, D.4754, L.223-223 ob.

²³ NART, F.1, Op.4, D.6978, L.62-63.

²⁴ RGİA, F.821, Op.133, D.587, L.68-69.

²⁵ RGİA, F.821, Op.133, D.587, L.71-71 ob.

²⁶ RGİA, F.821, Op.133, D.587, L.90.

olmuştur. Rusya İmparatorluğunun hükümet organları ve Rus kamuoyu Balkan müttefiklerini yoğun biçimde desteklerken Tatar kamuoyu başta olmak üzere Rusya Türkleri Osmanlı Devleti ve Müslüman ahalinin bu son derece bunalımlı vaziyeti karşısında açık bir şekilde onlara desteğini göstermiştir. Bu destek bir yandan Tatar basın organlarında yapılan yayınlarda somutlaşırken, diğer yandan Kızılay Cemiyeti'ne için toplanan bağışlarla maddi katkılara da dönüşmüştür. Kızılay yararına bağış toplama girişimleri de savaş sürecinde uzun sayılabilecek çabaların sonucu olmuştur. Çünkü Balkan savaşının başlamasından hemen sonra Tatar kamuoyunda yardım çağrıları yapılmış ve çeşitli vilayetlerde bunun için izin alma girişimlerinde de bulunulmuş, ancak bütün bu çabalar Kızılay yararına Osmanlı konsolosluklarının bağış toplama izni almasıyla başarıya ulaşmıştır.

Son derece sıkı bir denetim altında izin verilen bu bağış kampanyasına Rusya Türkleri güçleri nispetinde geniş katılım göstermişlerdir. Bu denetimin sebepleri de çeşitlidir. Rusya hükümeti her şeyden önce yardım paralarının Osmanlı Devleti'nin toparlanmasını sağlayacak miktarlara erişmesinden endişe etmiştir. Rus hükümetinin diğer bir çekincesi iç politikada bu yardım faaliyetlerinin Tatar kamuoyunda ve Rusya Türkleri arasında Osmanlı Devleti'ne yönelik olan ilgi ve sevginin artarak bir bağlılık hissine dönüşmesi olmuştur.

KAYNAKÇA

- Rusya Devlet Tarih Arşivi (RGİA) , F.821, Op.8, D.633, L.1-3 ob.
RGİA, F.821, Op.133, D.587, L.31
RGİA, F.821, Op.8, D.633, L.38-42.
RGİA, F.821, Op.133, D.587, L.52-52 ob.
RGİA, F.821, Op.133, D.587, L.53-53 ob.
RGİA, F.821, Op.133, D.587, L.58-58ob.
RGİA, F.821, Op.133, D.587, L. 70.
RGİA, F.821, Op.133, D.587, L.81-81 ob.
RGİA, F.821, Op.133, D.587, L.60.
RGİA , F.821, Op.133, D.587, L.68-69.
RGİA , F.821, Op.133, D.587, L.71-71 ob.
RGİA , F.821, Op.133, D.587, L.90.
NART, F.1, Op.4, D.4754, L.277 ob.-278.
NART, F.1, Op.4, D.4754, L.223-223 ob
NART , F.1 , Op.4 , D.4754, L.239..
NART, F.1 , Op.4 , D.6978, L.62-63.
NART, F.1, Op.4, D.6978, L.73.
NART, F.199, Op.1, D.923, 64 ob.

NART, F.199, Op.1, D.923, L.70 ob.

NART, F.420, Op.1, D.197, L.16,

NART, F.420, Op.1, D.204, L.1.

Azerbaycan Cumhuriyeti Siyasi Senetler Arşivi (ARSS) , F.276, S.8, S.H. 425, L.21-22.

Kitaplar ve Makaleler

HALL, Richard C. , Balkan Savaşları 1912-1913 I. Dünya Savaşının Provası, İstanbul-2003.

KERİMÎ, Fatih, İstanbul Mektupları, Yay. Haz. , Fazıl Gökçek, İstanbul-2001, s.1.

MCCARTHY, Justin, Osmanlı'ya Veda *İmparatorluk Çökerken Osmanlı Halkları*, Çev: Mehmet Tuncel, İstanbul-2008, s.174-176.

OSMANLI Hilal-i Ahmer Cemiyeti Salnamesi 1329-1331, İstanbul-? , s.388-393.

ÖZDEMİR, Emin, "Rusya Türklerinin Balkan Savaşlarına Tepkileri ve Osmanlı'ya Maddi Manevi Katkıları", Türk Dünyası Araştırmaları, S:198, s.27-49.

TROÇKI, Lev, Balkan Savaşları, Çev:Tansel Güney, İstanbul-2002.

Türkmen, Zekeriya, "Balkan Savaşlarında Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin Osmanlı Ordusuna Yönelik Sağlık Hizmetleri" , *Bellekten*, C. LXVIII , S.252, 2004, s.495-496.

TÜRKOĞLU, İsmail, "Balkan Savaşları Sırasında Bir Tatar Hemşirenin İstanbul Hatıraları" , İstanbul Araştırmaları, S:6, 1998, s.179.